

Umorea politikoa da. Hortik abiatzen da umorearen konplexutasuna aztertu nahi duen zenbaki hau. «Umorea ez da neutroa, politikoa da». Uxo Anduaga soziologoaren hitz zoliak dira. Umorea zer den eta zer ez, eta nork egin lezakeen eta nork ez, zer den barregarri eta zer ez, kasik eguneroko ogia dugu azkenaldian. Hortxe daude *Ocho apellidos vascos* eta haren ahaide galiarra den eta berriki estreinatu den *Mission Pays Basque* film barregarri eta arrakastatsuak; eta hortxe dago ETBk martxoan emititu zuen *Euskalduna naiz eta zu?* Espainiaren gaineko umore programa 'iraingarri' eta 'deitoragarria'. Batzuek eta besteak sortu zalapartaren nolakotasunaren diferentziak umorea oso-oso gauza serioa dela pentsatzera garamatza, eta horretan pentsatzen dabil-tzan hainbat aditu eta aritu ekarri ditugu orrialde hauetara. Zertaz egiten dugun barre baino, zertaz barre egiten erakutsi diguten da kontua. Zein umore den zilegi eta zein ez. Eta horretan, adierazpen askatasuna eta (auto)zentsura nola uztartzen diren.

Gauza serioa dela, eta sarritan baita negargarria ere, argi aski frogatzen du egunerokotasunak. Baita horrela izan dela mendeetan zehar. Iñigo Aranbarrik begirada atzera bota eta gurean, mendeetan, umoregaia berbera izan dela ikusi du: Txanton Garrote da euskaldunon gaineko umorearen arbaso arketipikoa: euskaldun base-rritar arlotea. Kalkoan eginak datoz ondotik Antton Kaiku, Txanton Piperrri, El Sinsorgo, El Coitao, El Thun Thun, Chomin del Regato...

Izan ere, umoreak ia beti egiten du boterearen alde. Beti nazio baten alde. Hegemoniaren alde. Beti 'bestearen' kontra. Oso maiz, goitik behera. «Jendartean mendeetan mamitutako egituren errailetan dabil umorea», dio Aranbarrik. «Umorea zer den eta zer ez definitzerakoan ere nazio-estatuak zer esan handia dutela, besteak beste, bere autoritatea zilegitzerako orduan oso erabilgarria zaion baliabidea delako umorea», Anduagak. Eta gehitzen du, sarritan umorea 'politikoki zuzena' den hori iraultzeko tresna dela saltzen digutela, baina, gehienetan, 'politikoki zuzena' dena zurkaizteko tresna izan ohi dela.

Eta gurean gertatzen den paradoxa bat azpimarratzen du: «Itxura guztien arabera euskal kolektibo nazionalarentzat iraingarria eta

arbuiaugarria behar lukeen diskurtso moldeak izugarrizko arrakasta du euskal gizartean, eta bereziki Hegoaldeko kasuan». Unai Iturriagak antzeratsu formulatu du: «euskaldunaren bipolaritateak onartzen du irrigai eta irrilaria izatea aldi berean».

Horregatik bereizi behar da nork eragiten duen noren gainean umorea, nor den subjektua eta nor objektua, umore egilea eta umore gaia. Nork eta nori, alegia. Horrek markatzen baitu umorearen muga, grazia egitea edo grazia zipitzik ez izatea, eta are zilegi izatea edo ez, eta areago, legezko izatea edo ez. Hain zuzen, umoreak adierazten duen ertz interesgarrietarikoa hortik eratortzen da Anduagaren ustetan: umore/ez-umore arteko muga labainkorra; eskubide, zilegitasun, errespetu, demokrazia eta adierazpen askatasunaren auziak tartean harilkatzen dituenekoa.

Adierazpen askatasunaren ertzetik tiratu dio Laura Mintegik auzi honi. Zenbat eta zenbat zentsura kasu izan diren gurean eta inguruetan. Izan ere, «adieraztea garestia da. Garesti irten daiteke, eta umoregileek ere badakite hori». Eta hortik autozentsura, «zentsuraren modu sotilena, eta horri esker, zentsura ofiziala luzatu eta egonkortu egiten da, barneratu eta fosilizatu egiten da».

Autozentsurak ere egin du bere bidea aspalditik mamitutako errailetan, eta segitzen du egiten. EHUko EMAN ikerketa taldeak 1977tik 2016ra bitartean euskal gatazkari buruz egunkarietan argitaratu diren bineten azterketa egin du, *Tirabirak* egitasmoan. Umore politikoaren ikerketa da –orain bai hertsiki eta esplizituki politikoa–. Mario Zubiaga eta Edorta Aranaren hitzetan, «urte luzez iraun duen gatazkak inozentzia politiko oro suntsitu du dagoeneko», eta «egunkarietako tira grafikoak komunikabide bakoitzak hartutako lerro editorialaren osagarri izan dira gehienetan».

40 urtetako laginak bertan barre algara gutxi dagoela erakusten du; barre izoztua da gehiago, edota keinutxo maltzurra edo gozoa maizago. Azterketak hainbat ondorio ekarri ditu. Horietako bat: «bineten tirabirak aringarri» izan dira, «kontsolagarri, eta, aldi berean, gatazka razionalizatzen lagundu digute».

Horren guztiaren sintesia Unai Iturriagaren kontrazalak dakar.

Aurretik, *Egunen gurpilean* sailean ohiko kolaboratzaileen egunerokotasunaren errepasoa duzu: Miren Artetxe kulturaz, Henrike Galarza ekonomiaz, Txerra Rodriguez soziolinguistikaz, Koldo Diaz Bizkarguenaga ingurune digitalaz eta Ignazio Aiestaran globaliaz.